

AUGUST MÍŘIČKA:

## Politika národohospodářská a politika kriminální.

### I.

Kdo by vzal k ruce učebnici národního hospodářství a marně by v ní hledal zvláštní kapitolu o zločinnosti neb aspoň příležitostné exkurse do oblasti trestně-právní, dospěl by asi k závěru, že mezi těmito vědnými obory není žádného vztahu, že se ubírají zvláštními cestami každý za svým zvláštním cílem a že pracují každý svou vlastní methodou k jeho dosažení. Než ten, kdo by se dal uvedeným čistě vnějším zjevem svésti k tomuto úsudku, byl by na velkém omylu. Tento omyl byl by omluvitelný či aspoň vysvětlitelný u toho, kdo by měl na očích toliko národohospodářskou theorii, jež činí předmětem svého pozorování to, co jest, tedy jevy pro národní hospodářství významné, jak ve skutečnosti jsou; avšak těžko pochopitelný byl by takový omyl u toho, kdo by na problém pohlížel s hlediska oné části politické ekonomie, jež, pracujíc pod zorným úhlem hesla: „co býti má“, bývá zvána národohospodářskou politikou.

„Záměrná a soustavná činnost státu a ostatních veřejnoprávních svazků, jež má za předmět takovou úpravu společenských vztahů a poměrů po stránce hospodářské, aby co nejdokonaleji vyhovovaly prospěchu obecnému“, tak definuje národohospodářskou politiku prof. Horáček ve své Učebnici národohospodářské politiky (oddíl I., str. 15). Již sama tato výstižná definice národohospodářské politiky ukazuje na důležitý styčný bod její s právem trestním, ovšem nikoliv s tím, jež svůj důvod i účel vidí ve spravedlivé odplatě, ale s oním, které jako svůj vrcholný úkol správně rozpoznalo ochranu právních statků a tudíž i celého právního řádu. Jak viděti, je obecný prospěch či eudaimonismus společným konečným

cílem jak národohospodářské politiky, tak i politiky kriminální. A také v prostředcích, jimiž se ta i ona snaží dosáhnouti tohoto cíle, jsou potud shodné, že obě o to usilují úpravou společenských vztahů a poměrů, ovšem jedna úpravou po stránce hospodářské, druhá úpravou po stránce trestní.

Činnost, již vyvinují obě právní odvětví, o nichž tu je řeč, je zjevně povahy normativní, neboť stanoví pravidla určující, co býti má. Každý, kdo takové normy dává, je přirozeně nucen pomýšleti na to, jak by pro případ, že by jich nebylo poslechnuto dobrovolně, zachovávání jich mohlo býti vynuceno. Proto i národohospodářské politice nezbyvá, než ohlížeti se častěji po přispění trestního zákonodárství, jehož sankce jsou nepopíratelně nejostřejším prostředkem k vynucení odepřené poslušnosti. Na druhé straně pak je stejně nepochybné, že trestní zákonodárce nejen nemůže tuto pomoc bezdůvodně odírat, nýbrž, že účelná kriminální politika musí i z vlastního podnětu, stanovíc své normy, si vždy klásti otázku, jaký účinek budou pravděpodobně míti v oblasti národohospodářské.

Tímto hlediskem teleologickým je dostatečně charakterisován úzký vztah obou uvedených právních oborů. Tento vztah je kategorickým imperativem pro trestního zákonodárce, aby, konstruuje své příkazy i zákazy, zůstával ve styku s odborníky národohospodářskými a vyslechl jejich mínění, prve než přikročí k definitivní úpravě svých norem.

## II.

To, co tu řečeno, neplatí arci o všech ustanoveních trestně-právních. Tak zejména pro všeobecnou část trestního zákona nebude národohospodářský politik míti as valného zájmu. Jak by měla býti upravena na př. otázka přičetnosti, zda by měl býti trestný i pokus absolutně nezpůsobitý, zda se trestní zákon vůbec postaví na stanovisko odpovědnosti za vinu či setrvá na zásadě odpovědnosti za výsledek, to vše zůstává onoho pravděpodobně úplně lhostejným. Za to ve zvláštní části jak platného trestního zákona tak i osnovy z r. 1926 a v četných trestních zákonech vedlejších nalezne národohospodářský politik

řadu skutkových podstat, způsobilých vzbuditi jeho zájem, nechť jde o to či ono odvětví národohospodářské politiky.

Tak pokud jde o výrobu prvotní a zejména a zemědělskou, zasluhuje zajisté jeho pozornosti vymezení lesního a polního pychu od krádeže a stejně i trestní ustanovení daná na ochranu zvěře i ryb; neméně i ona, která směřují k zamezení rozšíření nakažlivých nemocí zvířecích, jak je již nalézáme v platném právu, zejména ve všeobecném zákoně o nakažlivých nemocech zvířat z 6. srpna 1909 č. 177 ř. z. a četných zákonech zvláštních. Významného doplňku má se těmto ustanovením dostati osnovou tr. z., která v § 295 vyhrožuje trestem i tomu, kdo způsobí nebezpečí zavlečení nakažlivé nemoci rostlin důležitých pro zemědělství, myslivost nebo lesnictví (révokaz, mniška!), ale také tomu, kdo způsobí nebezpečí zavlečení škodlivého živočicha (ondatra!). Kromě toho pokládá osnova — podle příkladu osnovy švýcarské — za nutné potírati zvláštní trestní normou (§ 299) přípravu a prodej krmiva určeného pro domácí zvířata, jímž by jejich zdraví mohlo trpěti — ustanovení, jež je odůvodněno důležitostmi, kterou má chov domácích zvířat pro výživu obyvatelstva, jak se zejména za světové války jasně ukázalo.

Jaký význam pro politiku výroby prvotní a zemědělské mají takové zákony jako zákon o úpravě uhelného hospodářství č. 260/1920 nebo zákon záborový č. 215/1919 Sb. z. a n. se svými trestními sankcemi, o tom netřeba šířiti slov.

V oblasti politiky vystěhovalcké a populační sotva nechá národní hospodář nepovšimnutými trestní ustanovení o svádění k vystěhovalectví a o obchodu se ženami, obsažená v zákoně o vystěhovalectví z 15. února 1922 č. 71 Sb. z. a n. (§ 235 a 265 osnovy), jakož i normu o zneužití pracovní síly osob mladistvých navrženou v § 234 osnovy; ale především obrátí svůj zájem k trestní hrozbě na vyhnání (usmrcení) plodu, jejíž podstatné omezení s hlediska nejen indikace lékařské a eugenické, nýbrž i z důvodů etických a sociálních se stalo, jak známo, aktuální otázkou dne.

Se stejným zájmem povšimne si dopravní politik oněch trestních norem, kterými má býti veřejná doprava chráněna před úmyslnými i nedbalými poruchami. Příslušná ustanovení platného práva, ohrožující trestem povšechně činy obecně

nebezpečné (§ 85b) a c) a § 87), mají podle osnovy býti vhodně doplněna speciálními normami o ohrožení veřejného provozu (§ 293), o porušení povinnosti orgánem dopravním (§ 236, nahrazující částečně ustanovení cís. nařízení č. 155/1914 ř. z.) a o neoprávněném provozu telegrafu a telefonu (§ 237).

Neobyčejně velký je počet trestních norem významných pro oblast politiky obchodní a průmyslové. Zde možno omeziti se na pouhý výpočet zákonů obsahujících takové normy, neboť již tento výpočet zajisté postačí, aby bylo dokumentováno, jak úzký je vztah tohoto tak důležitého odvětví hospodářské politiky a trestního práva.

Sem náleží již z d o b R a k o u s k a datující zákon o ochraně známek a zákon patentový, dále platná dosud ustanovení konkursního řádu z r. 1914 o deliktech úpadkových, počínajíc podvodným úpadkem až po pletichy v řízení vyrovnacím a konkursním, (jež mají býti doplněna § 240 a 241 osnovy o pletichách obchodních a bursovních), dále zákony o společenstvech výdělečných a hospodářských č. 70/1873 ř. z., o společnostech s ručením obmezeným č. 58/1906 ř. z., o obchodu s potravinami a některými předměty užívání č. 89/1897 ř. z., o obilných obchodech lhůtových (blankotermínových) č. 10/1903 ř. z. a o lichvě obecné č. 275/1914 ř. z.

K uvedeným zákonům přibýly po převratu další zákony s trestními sankcemi, mající přímý nebo nepřímý vztah k oblasti politiky obchodní a průmyslové, zejména zákon o lichvě válečné č. 568/1919, zákon o právních poměrech spořitelů č. 302/1920, zákon o útisku č. 7/1924, (jímž nově upravena trestní sankce na porušení práva koaličního), zákon bankovní č. 239/1924 změněný a doplněný nejnověji zákony č. 54 a 55/1932, zákon o příročí k ochraně peněžních ústavů a jejich věřitelů č. 240/1924, zákon o povinnostech bankéřů při úschově cenných papírů č. 241/1924 a zákon o nekalé soutěži č. 111/1927, obsahující zejména i trestní hrozby na porušení a využívání obchodních a výrobních tajemství, jakož i zákon o právu původském (auktorském) č. 218/1926.

### III.

Dějiny vzniku téměř všech uvedených zákonů dokumentují živý zájem, jež povoláné kruhy národohospodářské jevily nejen

pro národohospodářský obsah jejich, nýbrž zvláště také pro jejich trestně-právní ustanovení, jimiž účinnost těchto zákonů měla být zaručena. A týž zjev vidíme i nyní, kdy jde o celkovou reformu trestního práva. Četné organizace hospodářské, obchodní i průmyslové chopily se po uveřejnění přípravné osnovy tr. z. z r. 1926 slova, aby jednak v oficiálních enunciacích jednak v osobních projevech svých funkcionářů podrobily kritice jednotlivá ustanovení osnovy.

Při tom jeden zjev — ač s hlediska egocentrického psychologicky zcela vysvětlitelný — bije do očí. Zkušenost totiž ukázala, že právě ony kruhy, jichž zvláštní zájmy mají některým novým zákonem dojíti ochrany, se značnou dávkou energie se zasazují o to, aby jeho ustanovením se dostalo sankce trestní. Zákon bez této sankce připadá jim jako *lex imperfecta*. Jen v trestní ochraně spatřují dostatečnou záruku pro to, že ustanovení zákona budou náležitě respektována. Touto snahou vedeny zasazují se o kvalifikaci činů, tato ustanovení porušujících, co nej přísnější a za trestní sazby co nejostřejší.

Avšak trestní zákonodárce musí se míti na pozoru, aby vycházející těmto snahám vstříc, nezašel příliš daleko. Předem musí důkladně uvážiti, zda má zájmům, o něž jde, vůbec poskytnouti ochranu trestní. Je sice pravda, že trest je nejostřejším ochranným prostředkem proti porušení právního statku; je však otázka, zda také vždy prostředkem nejúčinnějším. Dogma o trestu jako samospasitelném všeléku proti poruchám právního řádu je novodobou vědou trestně-právní samou opuštěno. Dokud postačí jiné prostředky, jako náhrada, restituce nebo vůbec ochrana civilně-právní nebo správní, sluší spokojiti se touto. Trest má být vždy *ultima ratio*. Moderní trestní zákonodárce upouští, i když postavil trestní normu, v případech hodných povšimnutí od jejího užití neb aspoň výkonu (podmínečné odsouzení, upuštění od potrestání neb i od trestního stíhání). Ale i když zákonodárce trestní ochranu zásadně přizná, musí se dále stříci toho, aby ji nepřepjal výši trestní sazby. Přepínání trestní moci spíše poškodí právní řád, než aby mu prospělo, neboť rozmnožuje řady nespokojenců — jeho odpůrců.

Na jedno nesluší při tom zapomínati. Každý zákon stanovící určité příkazy a zákazy k tomu konci, aby poskytl nebo zvýšil

ochranu některého právního statku, omezuje akční volnost více nebo méně širokého kruhu osob ve prospěch nositelů chráněného statku právního. To platí měrou snad ještě zvýšenou o příkazech a zákazech, které se staví pod sankci trestně-právní. Tím se vysvětluje, že proti snahám nositelů takových právních statků, které mají dojít ochrany, volajících po sankcích trestních a co možná největším zpřísnění jich, se staví protichůdné snahy kruhů, jichž akční volnost má takovými příkazy a zákazy býti omezena. Odtud pak ony akce pro i contra, ono zápolení, jehož svědky jsme byli na př. při nedávném projednávání bankovního zákona, post tot dicrimina rerum konečně zplozeného.

Jde tu, jak je patrné, o kolisi zájmů. Účelné vyřešení této kolise správným odvážením kolidujících zájmů je úkolem zákonodárce, jenž si je vědom svého cíle. Platí-li to o věcném obsahu zákonů, jichž ustanovení mají býti zdůrazněna trestními sankcemi, platí to tím více o těchto sankcích, tedy pro zákonodárce trestního.

A ještě jedna poznámka budiž mně dovolena. Výše uvedeným odporem proti omezení akční volnosti vysvětluji také takřka vrozenou nechuť ke všeobecným zákazům vědomého i nedbalého ohrožování právních statků, zejména života a vůbec integrity tělesné i majetku, jak je navrhuje na př. § 291 a 292 osnovy tr. z. a jak také jsou již obsaženy v platném právu (§ 85 b) c), § 87 tr. z.). A jsou to zejména právě kruhy národohospodářské, které bez ostychu projevují svou nechuť k takovým normám, ukazující na hrozící z toho omezení akční volnosti, nezbytné pro národohospodářské podnikání. Podle mého soudu neprávem. Nelze sice upřít, že není snad žádné podnikání lidské bez jakéhosi rizika pro uvedené právní statky a že jsou podniky, s nimiž je spojeno dokonce velmi značné nebezpečí pro ně, aniž lze proto takové podnikání prohlásiti za trestné, i když došlo k nějakému úrazu přes to, že byly zachovány předepsané opatrnosti. Než tu záleží vše na správném vymezení pojmu nebezpečí ve smyslu trestního práva. Zabýval jsem se touto otázkou zevrubně na jiném místě (O formách trestné viny a jich úpravě zákonně, str. 111 d.) a dospěl jsem k závěru, že nebezpečným ve smyslu trestního práva je jen takové konání neb opominutí, jímž se způsobuje nebez-

pečí větší než normální neb adaequátní, t. j. větší, než podle platných norem je dovoleno nebo než je přiměřeno sociálnímu účelu lidského jednání.

Musím se spokojiti odkazem na tehdejší své podrobné úvahy; neboť pro takové není místa v úzkém rámci těchto řádků, věnovaných jubilejní počtě jednoho z předních našich národohospodářských theoretiků, řádků, jichž účelem bylo toliko ukázati na úzké — byť i snad někdy podvědomé — vztahy mezi jeho vědným oborem a oním, jež zastupuje autor tohoto článku.